

5. Ustinnikova O. M., Klyushnichenko O. V. & Ahverdova M. J. [uklad.]. (2019). *Vikoristannya Universalnoyi desyatkovoyi klasifikaciyi pri formuvanni strukturi bibliografichnih pokazhchikiv : instrukciya*. Vid. 2-ge, vipr. ta dopov. Kyiv: Kn. palata Ukraini.
6. Vinogradova O. V. [vidp. vikon.]. (2002). *Dobir zhurnaliv, periodichnih (prodovzhuvanih) zbirnikiv ta materialiv z nih dlya vidobrazhennya v DBP Ukraini "Litopis zhurnalnih statej" : instrukciya*. Kyiv.
7. Dvornik A. (2021). Doslidzhennya tematichnoyi spryamovanosti publikacij u naukovij periodici Ukraini 2020 r. za rozdilami UDK. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 12, pp. 6—12.
8. *Indeksuvannya dokumentiv. Zagalni vimogi do sistematicizaciyi ta predmetizaciyi : DSTU GOST 7.59:2003 (GOST 7.59-2003 (ISO 5963-85), IDT)*. (2004). Kyiv, 2004.

Надійшла до редакції 19 грудня 2022 року

РЕЦЕНЗІЇ

База знань комунікаційних феноменів

Льганаєва В. Соціальні комунікації : словник-довідник / В. Льганаєва. — Київ : Ліра-К, 2022. — 328 с.

Соціальні комунікації є своєрідним інформаційно-комунікаційним полем суспільного життя, що має соціальний характер, поєднує всі компоненти суспільної сфери (політичні, економічні, духовні) та структурує відповідну суспільну (політичну, економічну, духовну) діяльність. Відмінною рисою сучасності є поступове розуміння пріоритетності інтелектуальних сфер діяльності, перетворення соціальної комунікації на стратегічний ресурс соціуму. Реалії сьогодення підтверджують факт того, що основою глобальних змін у сучасному суспільстві є утворення єдиного соціально-комунікаційного простору. Нині можна впевнено стверджувати, що сформувалася глобальна система соціальних комунікацій (бібліотеки, архіви, музеї, центри інформації, ЗМІ, кінофотоіндустрія, театри, книгарні, служби НТІ, аналітичні центри тощо), яка активно опановує сучасні інформаційно-комунікаційні технології та утворює основу функціонування реального й віртуального інформаційних просторів.

В умовах трансформації інформаційного простору соціуму у глобальне комунікативне суспільство відбувається не лише глибоке переосмислення комунікативної природи соціальної реальності, а й потужне наукове опрацювання цих процесів. Формування різних наукових підходів до вивчення соціокомунікативних явищ, наявність широкого кола публікацій, присвячених проблемам соціальних комунікацій, актуалізують питання вироблення єдиних методологічних підходів осмислення комунікаційних явищ і процесів, що потребує не лише формування поняттєвого апарату, а й змістовного наповнення категорій науки про соціальні комунікації.

У цьому контексті надзвичайно важливою науковою подією є створення об'єктно-предметного поля сфери соціальних комунікацій в її гносеологічних, онтологічних і феноменологічних аспектах, репрезентованих В. Льганаєвою в новому виданні словника-довідника "Соціальні комунікації" (Київ, видавництво Ліра-К, 2022).

Особливої актуальності рецензована праця набуває в період глобалізаційних процесів, коли формуються відкриті, взаємодійні та взаємопов'язані культури. Повсякденне середовище спілкування наповнено численними символічними кодами, певними засобами комунікативної взаємодії. У пропонованому виданні послідовно, ґрунтовно, у доступній формі розглянуто поняття у галузі соціальних комунікацій. Авторка зібрала сучасний актуальний дослідницький контент, проаналізувавши основні тенденції розвитку галузі соціальних комунікацій в Україні та світі. Логічно впорядкований і змістовний матеріал цілком відповідає заявленій тематиці.

У словнику-довіднику сформовано базу знань феномена комунікації, яка останніми десятиліттями зростає в геометричній прогресії. Видання охоплює 780 базових термінів, що висвітлюють явище комунікації на різних рівнях і в різних концептах: соціологічному, кібернетичному, політологічному, філософському, психологічному, лінгвістичному, культурологічному тощо. Введено й нові поняття, які на думку авторки, є дотичними до теорії та практики соціальних комунікацій і мають бути уточнені, розкриті та обґрунтовані під час подальшої теоретизації й розвитку галузі соціальних комунікацій.

Праця В. Льганаєвої містить аналіз комунікації в різноманітних дискурсах — від узагальнено-наукового до практично-прикладного, що служить доказом багатогранності й поліфункціональності досліджуваного поняття. Авторка подає доволі широке тлумачення явища комунікації, пояснюючи це потребою об'єднати у визначенні сукупність поглядів, що відображають різні аспекти цього явища. У дослідженні В. Льга-

наєвої розкрито сутність комунікації, комунікативної спільноти, комунікативного простору, комунікативного середовища, комунікативної дії, що має надзвичайно важливе методологічне значення для розуміння сутності й природи комунікації.

Варто зазначити, що створення й видання цієї потужної наукової праці українською мовою свідчить про певний етап розвитку соціально-комунікаційної науки, яка досягла рівня сталих термінологічних узагальнень. Вихід друком словника-довідника свідчить про те, що соціальні комунікації у доволі стислий термін пройшли шлях, давно окреслений у наукознавстві: від зародження ідеї — через обговорення концептів на численних конференціях і симпозіумах — до розгортання наукового дискурсу в статтях і збірниках, а також дисертаційних дослідженнях кандидатського й докторського рівнів. Сьогодні ми є учасниками чергового етапу становлення наукового напрямку — згортання інформації через формування його генералізаційної теорії, встановлення зв'язків між поняттями, дотичними до феноменів комунікації різних шаблів соціально-комунікаційного знання.

Останнім часом змінилося уявлення як про роль комунікації в житті суспільства, так і про об'єкт, предмет, мету та методи соціальної комунікації, обумовлюючи новий погляд на її значення у становленні та формуванні суспільства, що віддзеркалює рецензоване видання. Праці інших науковців, на наш погляд, є вужчими порівняно з пропонованим довідником, адже авторка обрала об'єктом дослідження більш конкретне поняття "соціальні комунікації".

Важливо зазначити, що більшість змістовних пояснень базових термінів і словесних конструктивів належить саме авторці — професорці Валентині Олександрівні Ільганаєвій. На основі розкриття базових концептів соціокомунікаційної теорії вона запропонувала власне визначення соціальної комунікації як "способу, у який соціум і людство досягають необхідного стану цілісності, що забезпечує їм рівноважного сталого розвитку та когерентних відносин з природою у просторі Універсуму" (с. 245). Якщо у тлумаченні поняття використано думки інших дослідників, наведено посилання на їхні прізвища. У будь-якому разі у користувача є можливість самостійно чи спираючись на думку авторки сформулювати власне ставлення до певних понять, термінів і визначень комунікативних явищ.

В. Ільганаєва дуже вдало сформулювала принципи, що вирізняють комунікацію як найвищу форму взаємодії в суспільстві порівняно з такими формами, як зв'язок, контакт, спілку-

вання. На думку авторки, головним із цих принципів є принцип комунікаційної єдності, який уможливило аналіз і розгляд єдності суспільної системи, що пробудилася до інтеграції з іншими природними системами. Саме у стані соціальної комунікаційної єдності всі агенти системи взаємодії перебувають в єдності сприйняття їхнього загального світу та ідентифікують себе із загальними цінностями кожного учасника, однаково сприймають мету взаємодії та розуміння спільності завдань, ролей щодо здобуття загального результату. Варто зазначити, що саме комунікаційна єдність утворює міцні та сталі зв'язки між елементами соціальної системи.

Змістовними й науково виваженими є міркування авторки щодо середовищного складника, бо система соціальних комунікацій розгортається в певних природних і суспільно-економічних середовищах. Кожному суспільству для забезпечення обміну й поширення інформації необхідне повноцінне комунікаційне середовище. В. Ільганаєва вважає, що саме воно є носієм різних форм майбутньої організації та існує як єдиний початок. Уперше введено поняття соціально-комунікаційного середовища, потрактоване як "сукупність комунікаційних умов суспільства, які утворюються в результаті формування безлічі перетворених форм смислотворюючої та культуротворюючої діяльності, результати якої прямо призначені для підтримки системи соціальної взаємодії (ЗМІ, бібліотеки, архіви, центри інформації, кінофотоіндустрія, театр, книговидання, служби НТІ, аналітичні центри) або опосередковано через інші сфери соціальної практики генералізують висхідні потоки інформації та знань для подальшої обробки в СК підсистемах (політика, наука, виробництво, економіка, освіта, сфера державного управління, громадські рухи та організації, комунально-побутові спільноти, екологія" (с. 264).

У межах концептуалізації поняття комунікаційного середовища слід зауважити, що воно має властивість динамічно змінюватися, а це призводить до більшого напруження у плані досягнення відповідної однорідності в суспільному масштабі та різних аспектах його існування. Розглядаючи комунікаційне середовище як відображення багатофункціональної системи соціальних зв'язків, взаємовідносин у різних сферах суспільної діяльності, пов'язаних із забезпеченням нагальних потреб суспільства, слід зазначити, що воно, з одного боку, стає джерелом чинників, котрі впливають на соціально-комунікаційні ситуації здійснення комунікаційної взаємодії в суспільстві, з іншого — має часові характеристики. Зокрема, минуле — колективний досвід, системи соціально-комунікативного знання, уміння

та навички, втілені в матеріально-суспільні комунікаційні явища, зразки й традиції комунікаційної дії та соціально-інформаційні й когнітивні процеси; теперішнє — творча колективна праця, ефективно використання досягнень інформаційної індустрії в суспільстві, інноваційній трансформації соціально-культурних здобутків людства через результативну прагматичну діяльність, засновану на використанні цифрових технологій; майбутнє — суспільно необхідні соціально-комунікаційні реальні можливості, перспективні плани, стратегічні проекти, прогресивний розвиток комунікаційного середовища інформаційного суспільства та суспільства знань.

Особливу увагу В. Ільганаєва зосереджує на такому потужному складникові феномену комунікації, як процеси адаптації культурних мов різних націй. Семіотичний підхід до дослідження знакових систем репрезентовано статтями "Семіотика", "Джерела теорії соціальних комунікацій", "Символ", "Повідомлення", "Синтаксис", "Синтактика", "Семантика", "Прагматика", "Семіосфера", "Соціолінгвістика" тощо. Наголосимо, що мовний соціокод має значну кількість аспектів, які аналізує авторка. У цьому сенсі він є умовою соціального буття лише тоді, коли зміст інформаційного повідомлення зрозумілий і людині, яка його генерує, і людині, яка його сприймає.

До найвагомійших наукових здобутків В. Ільганаєвої слід віднести аналіз дефініції термінів "Комунікативна функція", котру авторка розуміє як конкретний спосіб зв'язку, взаємодії об'єктів матеріального світу й суб'єктів соціального життя між собою та "Предмет комунікаційної праці", тобто те, що стає об'єктом комунікаційного впливу для отримання певного продукту або бажаного результату. У цьому контексті дослідниця виокремлює соціально-знакову природу субстанціональних форм соціальної комунікації, книжково-документальну предметність, предметність музейної пам'ятки, знаково-змістовну предметність масових комунікаційних процесів і предметність знання як феномену становлення інформаційно-знанневого рівня комунікації.

Сьогодні дедалі більшої актуальності набувають питання, пов'язані з потребою конкретизації уявлень щодо ролі сучасних комунікаційних технологій в успішному розв'язанні актуальних завдань соціокультурного розвитку. Авторка переконливо доводить, що соціальні комунікації як сукупність процесів і структур забезпечують цілеспрямоване обертання соціальної інформації та знань, яке відбувається на різних рівнях соціально-комунікаційної діяльності, у просторово-часовому континуумі. Якісні досягнення в цих сферах відображено у статтях "Багатоканальність

комунікації", "Глобальні комп'ютерні мережі", "Державна система науково-технічної інформації", "Документальна пам'ять ноосфери", "Електронна бібліотека", "Електронний уряд", "Інформаційна інфраструктура" тощо. Аналіз комунікаційних аспектів у системі документно-інформаційних установ суспільства формує новий рівень понять, провідними серед яких є "Віртуалізація комунікацій", "Віртуальні спільноти", "Електронна книга", "Медіатизація", "Медіатекст", "Мультимедійна інформація".

Імпонує послідовність, вираженість авторського бачення ключових понять. Узгодженими є принципи укладання й чітка структура словниково-довідника. Його виразною особливістю також є доступна форма викладу, лаконічність, послідовність, системність, вивіреність уживаних термінів, коректно виписані "місточки" між розділами, за якими — тривалий ґрунтовний пошук, наукова спостережливість, загострена увага до найдрібніших деталей.

Отже, в умовах кардинальних перетворень і прискорення еволюції загальноцивілізаційних процесів затребуваність дослідження, присвяченого проблемам комунікативних напрямів у вивченні соціальної дійсності, не викликає сумнівів. Наукова спільнота України має унікальну можливість комплексного ознайомлення з феноменом соціальної комунікації.

Сьогодні нагромаджено великий обсяг комунікативного аналізу в різних сферах людського буття. Комунікація входить до числа постійних об'єктів дослідження гуманітарної науки. Без теоретичного знання доволі складно аналізувати й прикладні проблеми. І в цьому науковцям допоможе ґрунтовна праця В. Ільганаєвої, що дає змогу зрозуміти механізми зміни характеру й способу життя сучасної людини, особливості виявів особистості в умовах розвитку соціально-комунікаційного простору й становлення нових соціально-комунікаційних структур суспільства.

Проведено значну копітку роботу з дослідницьким матеріалом, що має змістовні результати й окреслює вектори подальших наукових досліджень сфери соціальних комунікацій.

Ірина Давидова,

*докторка наук з соціальних комунікацій,
професорка кафедри цифрових комунікацій
та інформаційних досліджень ХДАК*

Ольга Біличенко,

*докторка наук з соціальних комунікацій, професорка,
завідувачка кафедри української мови та літератури
ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний
університет"*

Надійшла до редакції 6 грудня 2022 року